

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Fani Alezra „*The Professional Image of Kindergarten Teacher in Israel*” napisanej pod kierunkiem naukowej prof. UAM Sylwii Jaskulskiej, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Studiów Edukacyjnych

Współczesne społeczeństwo charakteryzujące się niespotykaną dotąd dynamiką i gwałtownością zmian zachodzących we wszystkich obszarach życia indywidualnego i zbiorowego wymaga od każdego człowieka permanentnego uczenia się nowych wzorców i strategii funkcjonowania społecznego. Nabyta w drodze edukacji wiedza, umiejętności i zinterioryzowane wartości decydują bowiem o osiągnięciu sukcesów czy też doświadczeniu porażek w realizacji ról społecznych, w tym zawodowych. W realiach ustawicznych transformacji społecznych, politycznych, gospodarczych czy kulturowych stanowią o wartości kapitału społecznego tak istotnego dla zachowania tożsamości, spójności i stabilizacji społecznej. W tym kontekście konieczność pogłębionej refleksji nad obowiązującym w danym społeczeństwie systemem edukacji oraz jego efektywnością zdaje się być oczywista. Podobnie jak rosnące wymagania wobec szkoły i potrzeba spojrzenia na rolę nauczyciela z perspektywy oczekiwań konstituującego się super inteligentnego społeczeństwa 5.0.

Przyjęcie takiej perspektywy ujawnia zmiany, które pojawiły się i stale zachodzą w zakresie teleologii i aksjologii edukacyjnej, a także zmiany w społecznym postrzeganiu nauczyciela, jego roli, funkcji i zadań. Ujawnia głęboki rozdźwięk między społecznie pożądanym wzorcem idealnego nauczyciela, wynikającym z przypisanej mu misji a jego realnym wizerunkiem, prowadząc tym samym do utrwalenia tendencyjnego, nierzadko negatywnego obrazu zawodu nauczyciela w przestrzeni społecznej, implikującego kontestację jego działań, niskiego prestiżu i „odzierania” z autorytetu, co znacząco utrudnia reprezentantom tej profesji wywiązywanie się z nałożonych nań powinności i obligacji, a w konsekwencji stanowi potwierdzenie potocznych, pejoratywnych opinii. Ważne zatem, by nauczyciel cieszył się dobrą opinią publiczną, a jego społeczny obraz był zdecydowanie pozytywny. By ten pedagogiczny postulat stał się faktem należy rozpoznać jaki jest funkcjonujący obecnie wizeru-

nek zawodowy nauczyciela w społeczeństwie, jakie czynniki i w jakim zakresie go determinują oraz jakie działania należy podjąć, by ten pozytywny obraz nauczyciela zbudować i utrwalić w społecznym odbiorze.

Te właśnie zadania wyznaczyła sobie mgr Fani Alezra podejmując interesujące poznawczo, wartościowe, ważne społecznie i pedagogicznie badania nad zawodowym wizerunkiem nauczyciela przedszkola funkcjonującym we współczesnym społeczeństwie Izraela.

Ogólna ocena rozprawy

Przedłożona do recenzji dysertacja o charakterze teoretyczno-empirycznym liczy 188 stron, z których tekst właściwy zamieszczony jest na 151, a jego uzupełnienie stanowi Bibliografia, Wykaz tabel, Wykaz wykresów, Streszczenie, Aneks. Całość poprzedzona jest Wstępem a zamyka ją Konkluzja końcowa.

Rozprawa dotyczy zawodowego wizerunku nauczyciela przedszkola funkcjonującego w społecznej przestrzeni Izraela. Uważna lektura jej treści skłania mnie do wniosku, iż jest to praca wartościowa, inspirująca, wypełniająca pewną lukę w badaniach pedagogicznych, a w szczególności pedeutologicznych, przygotowana z dużą dbałością i zgodnie z wymaganiami stawianymi tego typu opracowaniom. Stąd też oceniam ją pozytywnie.

Za tak wysoką oceną przemawia fakt, iż Autorka podjęła ważny - ze względów społecznych i pedagogicznych - problem zawodowego wizerunku nauczyciela, będący swoistym konglomeratem pragnień, oczekiwań, wyobrażeń, rezultatów obserwacji i ocen wszystkich zaangażowanych w sposób bezpośredni i pośredni w proces edukacyjny młodego pokolenia tj. nauczycieli, uczniów i ich rodziców, nadzoru pedagogicznego i osób zarządzających oświatą i w dużej mierze wyznacza miejsce szkoły i nauczyciela w społeczeństwie, wpływając tym samym na wspieranie lub kwestionowanie jej misji.

We współczesnej, płynnej i niepewnej rzeczywistości młoda generacja, stając przed nieograniczonymi możliwościami, chyba jak nigdy dotąd, potrzebuje kogoś, kto pomoże w tych trudnych wyborach, wskaże właściwą drogę, nauczy odróżniać rzeczy istotne o tych, których wartość jest jedynie pozorem, ułudą. Zatem potrzebuje nauczyciela, który spełni się w roli tłumacza rzeczywistości, przewodnika po niej, opiekuna i coacha. Jednakże o jakości realizacji wyznaczonych nauczycielowi zadań decydują nie tylko jego przymioty osobowe i profesjonalne kompetencje, a także właśnie ów zawodowy wizerunek funkcjonujący w przestrzeni publicznej. Autorka pisze o tych kwestiach w sposób rzeczowy, w oparciu o bogatą, aktualną literaturę przedmiotu, uzasadniając tym samym podjęte działania, których rezulta-

tem stała się obiektywna, pełna, wielowymiarowa diagnoza zawodowego wizerunku nauczyciela przedszkola w Izraelu. Warto zaznaczyć, że troska o taki właśnie obraz (wizerunek nauczyciela) towarzyszy od lat środowisku pedagogów i jest nie lada wyzwaniem, zatem badania opisane na łamach tej pracy znakomicie się tu wpisują.

Teoretyczny konstrukt rozprawy został wypracowany w oparciu o wnikliwą analizę i krytyczną refleksję nad wybranymi teoriami psychologicznymi i socjologicznymi wyjaśniającymi proces tworzenia się wizerunku profesji w społeczeństwie.

Oryginalny projekt badawczy obejmuje rozpoznanie wszystkich komponentów tworzących zawodowy wizerunek nauczyciela z perspektywy pełnionych przez niego ról i społecznego postrzegania wszystkich podmiotów edukacyjnych.

Metodologiczna koncepcja badań prezentowanych w rozprawie własnych została opracowana zgodnie z paradygmatem ilościowym, uznając iż „badania tego typu uważane są za obiektywne, a ludzkie zachowania za przewidywalne” (s.69.) i jako takie pozwolą na zebranie wiarygodnych, wyczerpujących danych, które umożliwią realizację celu badawczego tj. „poznanie i zrozumienie wizerunku nauczyciela przedszkola w społeczeństwie izraelskim” (s.64.), a także ukazanie jego obrazu z perspektywy badanych podmiotów edukacyjnych i w optyce pełnionych przez niego ról.

Powyższe dowodzi bardzo dobrej orientacji Doktorantki w zakresie teorii analizowanego zagadnienia oraz umiejętności projektowania i realizacji badań naukowych.

Ocena formalnej struktury pracy i jej merytorycznej zawartości

Treść pracy w pełni odpowiada tematowi określonymu w jej tytule, który w sposób jednoznaczny wskazuje obszar podejmowanych eksploracji.

Struktura recenzowanej rozprawy jest właściwa, stosowna do przyjętej teoretyczno - metodologicznej koncepcji badań własnych. Obejmuje trzy logicznie powiązane części; teoretyczną, metodologiczną i empiryczną. Kolejność i treść składających się na nie rozdziałów wynika z merytorycznego zakresu eksplorowanego problemu tj. rozpoznania aktualnego wizerunku nauczyciela przedszkola funkcjonującym w przestrzeni społecznej Izraela.

Rozprawę otwiera *Wprowadzenie (Introduction)*, w którym mgr Fani Alezra prezentuje rzeczowe argumenty uzasadniające potrzebę podjęcia problematyki profesjonalnego wizerunku nauczyciela przedszkola w ramach własnej pracy badawczej.

Wskazuje na problematyczność, złożoność i płynność rzeczywistości społecznej, w której funkcjonuje współczesny nauczyciel, wielowymiarowość jego roli, rosnące wobec niego oczekiwania i niski prestiż zawodu, utrudniający realizację zadań zawodowych i powinności oraz problemy i wyzwania, z którymi musi się mierzyć, a także rezultat w postaci negatywnej selekcji do zawodu. Na tym tle uzasadnia potrzebę podjęcia pracy nad budowaniem pozytywnego wizerunku nauczyciela w społeczeństwie, przywrócenia mu należnego statusu, społecznego uznania i szacunku.

Doktorantka zaznacza, iż celowość Jej badań wynika z misji tego zawodu, jego społecznej służby, niezastąpionej w procesie budowania nowego społeczeństwa, które będzie mogło sprostać wyzwaniom cyfrowej i postcyfrowej rzeczywistości. Tutaj zawarta jest też informacja odnośnie treści poszczególnych rozdziałów dysertacji.

W części pierwszej *Review of the Literature*, którą tworzą cztery rozdziały Autorka kieruje uwagę na wyjątkowość, unikatowość nauczycielskiej profesji, jej złożoność, problematyczność i niejednoznaczność pełnionych w jej ramach ról. Analizuje je przez pryzmat obowiązujących w Izraelu standardów edukacji przedszkolnej i na tle światowych wyników badań (rozdział pierwszy). Przybliża obraz nauczyciela przedszkola w Izraelu w oparciu o obowiązujące w tym państwie przepisy prawa oświatowego, wymagane kwalifikacje i kompetencje. Pochyliła się nad problemami edukacji nauczyciela przedszkola w Izraelu (rozdział drugi). W rozdziale trzecim wnikliwie zajmuje się kwestią formowania się wizerunku osobowego i zawodowego. Na kanwie celowo dobranych teorii socjologicznych i psychologicznych wyjaśnia podstawowe dla pracy pojęcia, wskazuje na istniejące różnice w rozumieniu terminów obraz i wizerunek. Ilustruje związki i zależności w zakresie pojęciowym wizerunku zawodowego, tożsamości osobowej i zawodowej. W ostatnim jego fragmencie kreśli zawodowy obraz nauczyciela przedszkola w Izraelu i w Polsce. Rozważania tej części kończą refleksje nad rolą i znaczeniem mediów w kształtowaniu wizerunku współczesnego nauczyciela (rozdział czwarty). W związku z tym, że nauczyciel znajduje się zawsze w centrum moich zawodowych zainteresowań chciałabym poznać opinię Doktorantki na temat rzeczywistej autonomii nauczyciela przedszkola w Izraelu, jaki jest jej zakres, czego dotyczy, jak „widzą” ten problem czynni nauczyciele.

Oceniając tę część rozprawy warto odnotować, że – myślę, że zgodnie z zamysłem Doktorantki – dobrze przygotowuje ona Czytelnika do odbioru pozostałych jej fragmentów. Zwięźle i klarownie wprowadza w istotę zagadnienia, a wobec braku porównań i waloryzacji

analizowanych zagadnień, z których – jak sędzę Autorka świadomie zrezygnowała, skłania Odbiorcę do własnych refleksji i weryfikacji dotychczasowych sądów i opinii. W moim przekonaniu jest to znaczący walor tej pracy.

W części drugiej *Research Methodology* zaprezentowano metodologiczny koncept własnych eksploracji oparty o paradygmat badań ilościowych przyjmując, że pozwolą one na obiektywny wgląd w ujawniane różnice w spostrzeganiu społecznym nauczyciela w zależności od pełnionych przez niego ról i specyfiki grup poddanych badaniom. A na tej podstawie możliwa będzie rekonstrukcja uogólnionego wizerunku zawodowego nauczyciela przedszkola oraz identyfikacja determinujących go czynników.

Wybór metod ilościowych (sondaż diagnostyczny, kwestionariusz ankiety) wynika z przyjętego, diagnostycznego celu badań, (jaki jest zawodowy wizerunek nauczyciela przedszkola w społeczeństwie izraelskim i jakie czynniki go warunkują; jakie są związki i zależności między zdefiniowanymi zmiennymi wpływającymi na ten wizerunek). Ważnym komponentem wykorzystanego instrumentarium badawczego są narzędzia statystyczne, umożliwiające weryfikację sformułowanych hipotez oraz analizę materiału empirycznego pod kątem istotności badanych związków i zależności, stanowiące też bazę dla wysuwanych wniosków.

Przedmiot badań został sformułowany poprawnie, a jego operacjonalizacja w postaci pytań badawczych dookreśliła eksplorowane pole badawcze. Zasadne merytorycznie są też sprecyzowane, na potrzeby badań, hipotezy, zmienne i ich wskaźniki.

Próbie badawczą wyłoniono w sposób celowy słusznie uznając, że będzie on właściwy zważywszy na potrzebę uzyskania wiedzy na temat relacji zachodzących między zmiennymi. Badaniami objęto 197 respondentów, wśród których znalazło się 67 czynnych nauczycieli przedszkola, 65 rodziców dzieci w wieku przedszkolnym, 22 studentów pierwszego roku edukacji nauczycielskiej oraz 28 studentów trzeciego roku tego kierunku. Można zatem uznać, że wyniki uzyskane w tak licznej grupie badawczej mogą być podstawą dla konstruowania uogólnionych wniosków, jak również inspiracją dla kolejnych badań nad zawodowym wizerunkiem nauczyciela, dokonującymi się w jego obrębie zmianami, jak również czynnikami go konstruującymi oraz ich wykorzystaniem w procesie budowania i promocji pozytywnego obrazu nauczyciela w społeczeństwie. W tym rozdziale zamieszczono także charakterystykę różnych grup respondentów wchodzących w skład badanej próby.

Warto podkreślić, że Doktorantka właściwie przełożyła teorię na odpowiedni wzorzec badawczy, opracowana koncepcja metodologiczna badań jest przemyślana, badania rzetelnie przeprowadzone, wobec czego wnioski z nich płynące uprawnione, trafne i użyteczne.

Część empiryczna pracy *Research Findings* zawiera czytelną i przejrzystą prezentację zgromadzonego materiału empirycznego. Zebrane dane zostały pogrupowane stosownie do sformułowanych, w części metodologicznej, problemów szczegółowych i przedstawione w zgodnej z nimi kolejności. Ich rzetelna i wnikliwa analiza pozwoliła na przedstawienie wielowymiarowego obrazu nauczyciela przedszkola, który był eksplorowany w zakresie pełnionych przez niego ról: przywódcy (menedżera, kierownika), lidera edukacyjnego, dydaktyka, doradcy i opiekuna w oparciu o trzy kategorie; wiedzę, umiejętności i wartości w odniesieniu do każdej z badanych grup respondentów. Zbadano także w jakim stopniu i zakresie wizerunek ten jest różnicowany przez czynniki socjodemograficzne jak: płeć, wiek, wykształcenie, religię, status ekonomiczny. Wykazane empirycznie różnice w postrzeganiu nauczyciela przez badanych zostały potwierdzone w analizach statystycznych, poddane krytycznej refleksji i opatrzone komentarzem. Podjęto także próbę wyjaśnienia eksplikowanego stanu rzeczy. Zrekonstruowany obraz nauczyciela porównano ze społecznymi wizerunkami sześciu wybranych zawodów uzyskując w ten sposób wiedzę o istniejących różnicach w procesie ich społecznej waloryzacji. Swoistym dopełnieniem prowadzonych tu analiz jest wskazanie na motywy wyboru zawodu nauczyciela jako czynnika znacząco różnicującego postrzeganie tej profesji. Dyskusja wyników uwzględnia kontekst kulturowy prowadzonych badań, zawodowe wizerunki nauczyciela funkcjonujące w innych krajach, rezultaty uzyskane przez innych badaczy problemu i pozwala na sformułowanie racjonalnych wniosków, mogących służyć jako azymut dla dalszych badań i działań na rzecz kreacji pozytywnego wizerunku nauczyciela i jego promocji w realnej i medialnej przestrzeni życia społecznego.

W zakończeniu rozprawy *Conclusion* zawiera wnioski, będące rezultatem wnikliwej i wielowątkowej analizy bogatego materiału empirycznego. Autorka weryfikuje sformułowane hipotezy, wskazuje na konieczność podjęcia dalszych badań, pozwalających na systematyczną aktualizację istniejącego w społeczeństwie wizerunku nauczyciela, która pozwoli na szybkie i skuteczne podjęcie działań w celu jego ewentualnej korekty zmierzającej do zachowania i utrzymania jego pozytywnego odbioru w społeczeństwie.

Wybrzmiewa tu główny wniosek płynący z analizy literatury, danych empirycznych i krytycznej refleksji Autorki, iż jednym z imperatywów współczesności jest kreowanie pozytywnego wizerunku nauczyciela w społeczeństwie, gdyż od tego jak postrzega on swoją pracę i jak profesjonalnie realizuje swoje zawodowe zadania i powinności zależy jakim będzie nowe społeczeństwo, czy będzie ono urzeczywistnieniem jego idealnej wizji, czy też pozostanie jako takie jedynie w sferze pragnień i pedagogicznych postulatów.

Ocena projektu badawczego

Opracowana przez Autorkę koncepcja badań własnych jest dojrzała i oryginalna. Pozwala na uzyskanie obiektywnego, wiarygodnego i rzetelnego oglądu badanego zjawiska, formułowanie uprawnionych wniosków i podjęcie prac nad kreacją prawdziwego wizerunku nauczyciela oraz jego promowania w społeczeństwie.

Wniosek końcowy

Rozprawę przeczytałam z dużym zainteresowaniem, doceniam jej społeczną i naukową wartość, którą oceniam jako ważną i cenną dla dalszych badań pedagogicznych, w szczególności dla badań nad kształtowaniem wizerunku nauczyciela, poznaniem specyfiki tej profesji, jej roli i znaczenia dla budowania nowego społeczeństwa i satysfakcjonującego funkcjonowania w nim każdej jednostki.

Uważam, iż wnosi ona istotny wkład w rozwój nauk społecznych, w szczególności pedeutologii jako subdyscypliny naukowej pedagogiki. Z uwagi na walory poznawcze i nowatorski projekt badawczy proponuję rozważenie jej wyróżnienie i skierowanie do druku.

Biorąc po uwagę powyższe stwierdzam, że rozprawa doktorska **mgr Fani Alezra** „*The Professional Image of Kindergarten Teacher in Israel*” odpowiada warunkom i wymaganiom odnośnie stopni i tytułu naukowym określonych w obowiązujących przepisach prawnych i z pełnym przekonaniem wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.